

שרה למסקמסקי / ירושלים

הוראת תפילה וברכות בגן הילדים

ידי הגן הם בעיקר יצורים רגשיים, ולכן עלינו ליצור עבורם סביבה דתית בעלת אקלים חווייתי מרשים ועמוק, כי תקופת הילדות מיוחדת בזה שחוויות דתיות חודרות בה לעומק. בגן איננו מלמדים תפילה וברכות במובן המקובל של המושגים הוראה ולימוד, כי הוראה של תפילה וברכות צריכה להיות מבוססת על כושר שכלי מופשט. ילד בגיל הגן איננו מבין משמעות התפילה בכללותה. ישנם קטעי תפילה פשוטים שאותם נוכל להסביר בצורה פשוטה לחניכינו, אבל לא נוכל — וגם אין צורך בזה — להרחיב את ההסבר ההגיגי של התפילה, פרשנותה ותכניה.

האמצעים שבהם נשתמש בלימוד תפילה וברכות בגן הילדים יהיו מבוססים (א) על הרגלי תפילה, (ב) על החוויה הדתית. מאחר שאנחנו מתפללים יום-יום נעשית תפילתנו קבע, היא נהיית שגורה בפי חניכינו — אולם תפילה שבשגרה אין בה מן ההידור. כדי שתפילתנו תהיה אף הדורה ולא תהא נאמרת כלאחר יד, אנחנו משתמשים באמצעי השני והוא קשירת חוויה לתפילה ולברכות השונות.

מתי נתפלל? — עם תחילת השנה או מנהיגים תפילה בגן. תחילה תפילה קצרה ביותר, לאחר מכן מוסיפים עוד פרקי תפילה קצרים. נרגיל את חניכינו באמירת "מודה אני" ומפני שמלות תפילה זו ברורות הן אין צורך לפרשה. ובמקום שהעברית אינה שגורה בפי הילדים תובן התפילה ע"י תרגום קל ביותר. במשך הזמן יחוש בה הילד ויבין כי משמעותה תודה לה'. מן הראוי שהתפילה בגן תהיה מאורע מיוחד לילד. בפעם הראשונה כדאי להתפלל בבית-הכנסת הקרוב לגן. יש צורך להביא "סידור" הדור לגן ולהתפלל מתוכו (אל נשתמש בסידור-תלמיד של בית ספר!). תפילת הבוקר צריכה להיאמר בכל יום בבוקר, כי זו "תפילת שחרית". היא נאמרת לפני כל עיסוק אחר כשם שכל יהודי אינו מתחיל עבודתו לפני התפילה. כדאי להקפיד על כך, אף כי יטענו הטוענים: ומה יעשה ילד הבא לגן, וילד הוא יצור פעיל ואינו יכול לעמוד בטל? ילד המקדים יוכל להחזיק צעצוע, להסתכל בספר, לעזור בהכנת עיסוק ובסידור הכסאות, אך צריך להרגילו שיהיה ער ומוכן

שרה למסקמסקי

לתפילה. אף הילדים המאחרים יקדימו תפילה לכל דבר אחר; בראשונה, כל עוד התפילה אינה שגורה בניהם יתפללו בעזרת העוזרת לגנת, ולאחר מכן יזכרו להתפלל לבדם.

כיצד נתפלל? — נתפלל תפילתנו בידיים נקיות כשכולנו מוכנים לאומ"רה — לכן נחוץ להזמין את הילדים לתפילה ולעורר קשבם לקראתה. נתפלל תפילתנו בשקט, לאט, מלה אחר מלה. יש הנוהגים להזמין חזן לתפילה. החזן מתעטף בטלית ומתפלל בעמידה ואילו הילדים מתפללים בישיבה. אפשר גם להתפלל ללא חזן. הגנת מתפללת מתוך סידור נאה במבטא נכון ובהיגוי ברור.

יש הנוהגים לעמוד בתפילה, ויש הנוהגים לשבת. נראה לי שילדים מתרכזים יותר בשעת ישיבה, והרי קריאת שמע מצוה לאומרה בישיבה. התפילה נערכת חלקה באמירה וחלקה בשירה. יש נוהגים להנעים "קריאת שמע" לפי טעמי המקרא.

פרקי תפילה לגן: לאחר ההזמנה לתפילה, אנו מוכנים לקראתה. יש נוהגים לפתוח בפסוק "מה טובו" בלחן. צריך לבדוק אם הלחן מתאים להווי ילדינו ואם הוא קרוב לרוח המקום. אחרי כן אומרים "מודה אני". כאשר תפילה זו נעשית שגורה בפי החניכים נוסיף את הפסוק "תורה צוה לנו משה". לאחר זמן כשהילדים הורגלו כבר להווי והסתגלו לסדרי הגן, נלמדים פרשה ראשונה של "שמע" ולסיום בתים אחדים מתוך "אדון עולם". בחורף נאמר "משיב הרוח ומוריד הגשם" ובקיץ "מוריד הטל" לפני "אדון עולם". אדון עולם הוא סיום התפילה. תפילה זו היא תפילת יום-יום, היא אינה קצרה מדי ואינה ארוכה מדי לילדי הגן. הנסיון הורה שתפילה כזאת אינה מכבידה וכל ילד יכול ללומדה. תפילה קצרה יותר אין מספיקים להרגיש בקדושתה. כי מיד עם תחילתה אנו מגיעים לסופה.

אפשר להוציא תפילה מתוך שגרה על ידי הוספת משפטי תפילה קצרים מפעם לפעם לרגל שבת. ראש חודש ומועד. בערב שבת נוסיף משפט: "הרחמן הוא ינחילנו יום שכלו שבת ומנוחה לחיי עולמים". מלים אלה אנו אומרים לפני "אדון עולם" ואף בברכת המזון. אחר כך אפשר אולי עוד להוסיף פסוק "ושמרו בני ישראל את השבת וכו'" או "ויברך אלהים את יום השביעי וכו'". בראש חודש מוסיפים "הרחמן הוא יחדש עלינו את החדש הזה לטובה ולברכה" וקוראים פסוקים אחדים מתוך הלל. פסוקי הלל נשיר או נאמר גם בחנוכה. בשלוש רגלים וביום העצמאות. בעת ההכנות לפני החגים צריך לזכור, כי בעת השיחה על סמלי החג ודיננו חייבים להזכיר תפילה הקשורה בחג. בימים נוראים אפשר ללמד לילדים פסקה מ"אבינו מלכנו" בלחן מקובל. לקראת חנוכה כדאי ללמדם "על הנסים", ותפילה זו חשובה לנו לא פחות מן הסביבון

שעליו אנו שרים ובו אנו משחקים. הזמן חולף מהר ומתקרבים ימי הפורים, ימי עלייות ושמחה. בתוך השמחה לא נשכח את "על הנסים", ומן הראוי להקנות תפילה קצרה זו לחניכינו. התפילה אינה קשה ביותר ותוכנה יובן לחניכינו. לאחר הפורים יבוא פסח ולאחר מכן נספור בכל יום "ספירת העומר" עם הילדים עד לחג השבועות. נכיון לוח מתאים והוא יקל עלינו הספירה. אם תמיד יושבים בעת התפילה, הרי "ספירת העומר" מצותה בעמידה ואף אנו נקום בשעת הספירה.

ברכות בגן הילדים

תפילת שחרית פותחת את יום העבודה בגן, אך נשתמש בהזדמנויות נוספות כדי לעורר רגשות דתיים בילד. הגן יהיה מקום בעל אקלים חווייתי-דתי לילד.

כל אכילה או שתייה חייבת בברכה, ובזה אנו נבדלים משאר בעלי חיים. הבהמה אוכלת מיד בהתגבר תאוותה, ואילו אנו מתאפקים, מברכים לבורא הכל, הזן את הכל – ואחר כך אנו אוכלים ונהנים. אם הורגל הילד לברך לפני אוכלו לא יטעם פרי או ירק או ממתק או עוגה לפני שיברך עליו. בארו-חות הקבוצות נקפיד על הברכה לפני האכילה וגם נרגיל את הילד לברך ברכת המזון אחרי האוכל. נדאג לשים על השולחן מלחיות, וכדי לומר ליד השולחן "דברי תורה" נזכיר סיפור מן התורה ששמענו.

ישנן ברכות הנאמרות לעתים רחוקות. ברכה על הבשמים נברך עם חניכינו בשעת טיול. את הברכות על הרעם, על הברק ועל הקשת בשמים נאמר יחד בהזדמנות המתאימה. הילד ילמד אותן ויחזור עליהן.

עיקר חשוב בחינוך הדתי שהמחנך יהיה אדם מאמין ובעל הכרה דתית אמיתית. מי שגדל בסביבה דתית ונתרשם מחוויות דתיות בילדותו ידע להח- דיר אותן החוויות גם בלבות הילדים הרכים.